

SAMMANFATTNING:

Drönare – obemannade luftburna farkoster – har kommit att bli en symbol för samtida krigföring och bekämpningen av terrorism. Drönarkriget utspelas i länder som Afghanistan, Pakistan och Jemen, men den nya tekniken kan komma att bli en del av alla länders försvar. Drönare är starkt

ifrågasatta på såväl moraliska som juridiska grunder. Kritiker menar att drönare skördar många civila dösoffer och drönarattacker beskrivs ofta som "riktade mord" eller "utomrättsliga avrättningar". Denna rapport granskar debatten om drönarkriget och särskilt dess moraliska och juridiska

aspekter. Rapporten riktar skarp kritik mot att Obamaadministrationen försöker dölja de civila dösoffren, men samtidigt konstateras också att drönartekniken sannolikt skördar färre civila offer än andra stridsmetoder.

Drönarkriget – ett krig som alla andra?

AV: KATARINA TRACZ

Inledning

Drönare har blivit en symbol för det moderna kriget. Vi nås varje vecka av nyheter om hur obemannade luftburna farkoster tar sig in i främmande staters luftrum och attackerar dess medborgare. I debatten och rapporteringen kring drönarna framställs de nya vapenplattformarna ofta som omoraliska. Begrepp som "riktade mord" och "utomrättsliga avrättningar" förekommer frekvent, och inte sällan beskrivs drönarattacker kort och gott som en form av godtyckligt, olagligt dödande. För en nyhetskonsument är det i dag svårt att urskilja hur drönare förändrar krigföring, och hur den nya vapenplattformen ska bedömas.

Ambitionen med denna rapport är att granska debatten och kritiken mot

drönarna. Rapporten inleds med en presentation av drönare som vapenplattform och av det amerikanska drönarkriget, var det utspelas och vem som har befälet. Därefter följer en redogörelse för de problem som drönarkriget aktualiserar. I avsnitt 4 granskas drönarkriget i ljuset av gällande internationell rätt, och i avsnitt 5 diskuteras drönarkrigets moraliska aspekter. I en avslutande diskussion går rapporten djupare in på drönarkrigets avigsidor och tar ställning till hur problematiska de är i förhållande till annan form av krigföring. Här diskuteras också drönarkrigets moraliska och juridiska implikationer.

I USA, det land som är ledande inom drönarkrigföring, diskuteras ämnet dagligen i ledande medier. Samtalet kretsar främst kring huruvida

drönarna får döda amerikanska medborgare (vilket skett vid två tillfällen) samt om huruvida drönarattacker är lagliga. Obamaadministrationen har fått kritik för den omfattande hemligstämplingen av drönarprogrammet, samt för drönaroperationernas dödande. Många är besvikna på president Barack Obama då han, tvärt emot förväntningarna, står för en terrorbekämpning som ses som mer hårdför än den under företrädaren G.W. Bush.

Den inhemska debatten i USA är betydelsefull och lämpar sig för en särskild studie. Denna rapport fokuserar dock på den bredare, internationellt relevanta diskussionen om drönare. Rapporten riktar in sig på amerikanska drönaroperationer, det så kallade drönarkriget.

Kort om drönare

Drönare som vapenplattform

I drygt ett decennium har drönare, eller obemannade luftburna farkoster, används i strids- och spaningssyfte. Idén om att piloten eller kaptenen för en farkost ska kunna befinna sig långt ifrån stridens hetta är dock betydligt äldre än så.

1898 tog den serbisk-amerikanske uppfinnaren Nikola Tesla patent på en fjärrstyrd, obemannad båt. Under första och andra världskriegen gjorde USA mer eller mindre lyckade försök att utveckla obemannade flygfarkoster. 1944 omkom Joseph Kennedy, den blivande presidenten John F. Kennedys äldre bror, då hans drönarliska farkost exploderade för tidigt (avsikten var att piloten skulle hinna skjuta iväg sig själv och sedan landa i säkerhet med hjälp av en fallskärm innan detta inträffade).¹

Idén om att piloten eller kaptenen för en farkost ska kunna befinna sig långt ifrån stridens hetta är dock betydligt äldre än så.

I slutet av 1950-talet utvecklades kryssningsmissilen som i flera avseenden var en föregångare till drönaren. Liket de missiler som skickas ut från drönare kunde kryssningsmissilen styras från luften och byta mål halvvägs

genom färden. Liksom med drönare kunde den person som navigerar farkosten befinna sig långt ifrån den, och därmed ofta utom räckhåll för fienden. Men kryssningsmissilerna saknade och saknar fortfarande många av de tekniska finesser som dagens drönare är utrustade med.²

Ansträngningarna att utveckla en precisionsstyrd förarlös farkost pågick under hela 1900-talet. Kring millennieskiftet hade tekniken tagit stora kliv framåt och USA kunde använda obemannade flygande farkoster i spaningssyfte. Men det var först efter 11 september 2001 som drönare kom att brukas som vapen i det nya kriget mot terrorismen.

Den 4 februari 2002 använde CIA för första gången en beväpnad drönare för att genomföra riktat dödande, eller *targeted killing*. Begreppet definieras av den amerikanska krigsmakten som eliminering av en bestämd person av militär betydelse.³ Sedan dess har användandet av beväpnade drönare, framför allt av modellen *Predator*, blivit allt vanligare i USA:s krig mot terrorismen.

Sedan Barack Obamas tillträde presidentposten 2009 har bruket av drönare ökat kraftigt. 2002 hade USA 167 Predator-drönare; 2012 hade antalet ökat till 7 000.⁴ Efter knappt fyra

Tekniskt skiljer sig en drönare inte mycket från andra långdistansvapen, som minor, stridsflyg eller kryssningsmissiler.

år vid makten, i september 2012, hade Obama gett order om sex gånger fler drönarattacker än vad George W Bush beordrat under hela sitt presidentskap.⁵ Detta omfattar enbart FATA, den region i Pakistan där flest av de amerikanska drönarattackerna äger rum.

Tekniskt skiljer sig en drönare inte mycket från andra långdistansvapen, som minor, stridsflyg eller kryssningsmissiler. Drönare i sig är dock inget vapen, utan en flygande vapenplattform. Liksom örlogsfartyg eller helikoptrar avfyrar de missiler från långa avstånd.^{6,7} En drönare av modellen *Predator* kan flyga dryga 700 kilometer från sin bas och cirkulera i luften i över 14 timmar innan den måste återvända. Drönaren är utrustad med sensorer och kameror som bevakas av en drönaroperatör som ofta befinner sig tiotusentals kilometer bort. När ett mål identifierats och beslut om attack fattats ger operatören en signal som får drönaren att avfira sina missiler.

Utvecklingen av drönarna pågår oavbrutet. I dag används de inte bara för militära syften, utan exempelvis

1 Grossman 2013

2 Sifton 2012

3 Will 2012

4 Stanford, NYU 2012

5 Bergen, Braun 2012

6 Klamberg 2012

7 Jacobson 2013

också inom jakt och gränspatrullering. USA är det land som hittills haft försprånget när det gäller att bemästra den nya tekniken. Men fler länder är på väg att komma ikapp, och det är sannolikt att den nya vapenplattformen kommer att påverka krigföringen kraftigt framöver.

Var och av vem bedrivs drönarkriget

Den främsta skådeplatsen för drönarkriget är den del av Pakistan som kallas för FATA (Federally Administered Tribal Areas). FATA är ett halvauto-

nomt territorium som löper längs med den afghansk-pakistanska gränsen. I praktiken styrs området främst av klaner och lokala råd av byäldsten, så kallade *Jirgor*.⁸ Inom FATA saknas polis och andra statliga myndigheter, och det råder således ett slags anarki i området.

2001 gick Pakistan med på att samarbeta med USA i regionala anti-terroroperationer. Pakistan inledde en militärintsats i FATA, varefter oron och

⁸ Standard, NYU 2012: 20-24

det väpnade våldet har ökat. Under det senaste årtiondet har konflikten utspelats mellan å ena sidan den pakistanska militären och USA (som agerat via drönarprogrammet), och å andra sidan väpnade icke-statliga grupper i FATA. De väpnade grupperna består bland annat av *al-Qaida* och *Tehrik-i-Taliban*, det vill säga talibanerna i Pakistan.⁹

Det andra stora målet för drönarkriget är *al-Qaida*relaterade grupper i Jemen. Den jemenitiska regeringen, som bekymrar sig över *al-Qaida*s utbredning, har gett USA tillstånd att genomföra drönaroperationer i landet.¹⁰ Ett drönarprogram i mindre skala har även inletts av USA i Somalia. Det är emellertid i Pakistan som drönarkriget är som mest intensivt.

Det amerikanska drönarkriget bedrivs i regi av CIA och Pentagon. Order om vilka mål som ska träffas ges ofta direkt av presidenten själv.¹¹

Drönarkrigets avigsidor

Civila dödsoffer

Obamaadministrationen har varit färdig om drönarkriget. Första gången president Obama officiellt nämnde drönarprogrammets existens var 2012. Då medgav presidenten att USA genomför "very precise precision strikes against Al-Qaeda and their affiliates, and we're very careful in terms of how

⁹ Ibid: 17,18

¹⁰ Sudarsan 2012 och Entous Gorman 2011

¹¹ Becker, Shane 2012

it's been applied".¹² Övriga officiella uttalanden har följt samma linje: Budskapet har varit att drönare är extremt precisa vapen, och att de civila dödsfallen begränsas till ett fåtal individer. 2011 hävdade John Brennan, CIA chef och tidigare anti-terrorrådgivare åt Obama, att det inte förekommit en enda känd incident där civila dödats.¹³ Flera källor visar dock att antalet civila offer har varit betydligt mer omfattande än vad Obamaadministrationen medger.¹⁴

Det är svårt att fastställa ett exakt antal civila dödsoffer i Pakistan eftersom all officiell information är hemligstämplad. I augusti 2012 bedömde *The Bureau of Investigative Journalism* (TBIJ), som enligt flera bedömare tillhandahåller de mest precisa siffrorna över antalet dödsfall, att mellan 2 562 och 3 325 personer dödats i amerikanska drönarattacker i Pakistan sedan 2004. Av dessa var mellan 474 och 881 civila, 176 av dem var barn.¹⁵ Ytterligare en gedigen rapport från organisationen *Civic* (Centre for Civilians in Conflict) beräknar i sin tur att antalet döda i Jemen 2012 var mellan 531 och 779, varav cirka 40 civila. I Somalia hade mellan 58 och 169 människor dödats i september samma år, varav mellan 11 och 57 civila.¹⁶

12 Bergen, Rowland 2012

13 Pilkongton 2013

14 Standord, NYU 2012: 45-54

15 Ibid: 53-54

16 Blomgren 2013

Obamaadministrationens betydligt lägre siffror skulle delvis kunna förklaras av dess definition av vem som är en kombattant, och därmed ett legitimt mål. Anonyma källor inom

Statistiken över dödade visar att drönare inte är de kirurgiskt precisa vapen som Obamaadministrationen velat ge sken av, eftersom även civila har dödats i attackerna.

den amerikanska administrationen har tillkännagett att alla män i militär ålder betraktas som kombattanter. Detta gäller samtliga män som dödats i attacker i Pakistan.¹⁷ En uppmärksam artikel i *The New York Times* sammanfattade förhållningssättet på följande vis: "people in an area of known terrorist activity, or found with a top Al Qaeda operative, are probably up to no good".¹⁸

Statistiken över dödade visar att drönare inte är de kirurgiskt precisa vapen som Obamaadministrationen velat ge sken av, eftersom även civila har dödats i attackerna.

Drönarattacker kan döda fel personer

Ytterligare en farhåga gäller vilka personer som dödas i attackerna. Sedan Barack Obama blev president har

17 Becker, Shane 2012

18 Ibid.

drönarprogrammet expanderat från att enbart ha riktat in sig på ledare för terrororganisationer, till att också inkludera *low level fighters*.¹⁹

Det har skett ett tydligt skifte i drönarprogrammets natur under de senaste åren. Under Bushadministrationen 2002–2007 fokuserade attackerna på så kallade *Personality Strikes*, personträffar. Dessa riktade in sig på namngivna högprofilmål, som ledare för beväpnade icke-statliga grupper. Efter Obamas tillträde som president utgörs attackerna främst av *Signature Strikes*, signaturträffar. Signaturträffarna bestäms utifrån en analys av de misstänkta målens beteendemönster. Målen kan bestå av grupper av män med särskilda egenskaper eller agerande som kan kopplas till terrorism.²⁰

Den metod som ligger bakom signaturträffarna antyder att det finns en påtaglig risk att fler än de som utgör ett direkt hot dödas av drönarnas missiler. Det kan röra sig om civila som befinner sig på fel plats vid fel tillfälle.

Drönarattacker kan vara kontraproduktiva

Flera inflytelserika taliban- och al-Qaidaledare har eliminerats i drönarattacker.²¹ Därtill har hundratals kombattanter från organisationernas lägre skikt dödats. Är detta en effektiv strategi för att bekämpa terrorism

19 Bergen, Rowland 2012

20 Becker, Shane 2012

21 Ibid.

“The resentment created by American use of unmanned strikes ... is much greater than the average American appreciates. They are hated on a visceral level, even by people who’ve never seen one or seen the effects of one.”

långsiktigt? Kritiker menar att det inte är det.

Flera bedömare menar att drönarattackerna långsiktigt är kontraproduktiva, då förödelsen de skapar ger upphov till lidande, hat och därmed ökad radikaliserings.²² Detta kan stärka organisationer som al-Qaida, både genom fler nyrekryteringar och genom ökat folkligt stöd. Ett exempel är Faisal Shahzad som försökte detonera en bilbomb på Times Square 1 maj 2010. Shahzad angav drönarattackerna som motivering till sitt hat mot USA.²³

Även i den amerikanska militärens toppskikt har det uttryckts oro för drönarprogrammets möjligt kontraproduktiva effekter. Den i dag pensionerade generalen Stanley McChrystal, som bland annat varit med om att sjösätta USA:s strategi för gerillabekämpning (*counter-insurgency*) i Afghanistan, berättade i en intervju med Reuters om sina farhågor:

“The resentment created by American use of unmanned strikes ... is much greater than the average Ameri-

can appreciates. They are hated on a visceral level, even by people who’ve never seen one or seen the effects of one.”²⁴

Drönarattacker och folkrätten

Folkrättsligt aktualiserar drönarkriget huvudsakligen två frågor: Den första gäller huruvida drönarattackerna kränker suveräniteten på ett sätt som är förenligt med folkrätten i de länder attackerna utförs i. Den andra frågan gäller lagligheten i själva dödandet.

Suveränitetskränkningar

Kränkning av staters suveränitet regleras i folkrätten bland annat av regelverket för staters rätt att gå i krig, *Jus ad bellum*. Huruvida de amerikanska drönarattackerna kan betraktas som suveränitetskränkningar förenliga med folkrätten avgörs av: 1) huruvida den stat de utförs i gett sitt godkännande till att operationerna bedrivs inom landets territorium, och 2) huruvida USA agerar i rättmätigt självförsvar.²⁵

En drönarattack utan den berörda statens samtycke är en suveränitetskränkning, men kan likväl vara förenlig med folkrätten om staten som genomför drönarattacken gör det som en del i rättmätigt självförsvar.

I Jemen bedrivs drönaroperationerna med den jemenitiska regeringens samtycke. Således kränker operatio-

nerna inte landets suveränitet enligt folkrätten. Drönaroperationerna i Pakistan är emellertid omtvistade.

I ett tidigare skede av drönarkriget godkände Pakistan de amerikanska operationerna i landet. I dag är det oklart om godkännandet fortfarande gäller. De amerikansk-pakistanska relationerna har försämrats de senaste åren, någonting som väckt frågor om huruvida Pakistan inte längre samtycker till attackerna. (Under 2011 bidrog den operation som dödade bin Laden i den pakistanska staden Abbotabad, och att en Natohelikopter av misstag dödade ett tjugotal pakistanska soldater kraftigt till att försämma relationerna.²⁶)

Flera tjänstemän inom den pakistanska staten har uttalat sig fördomande om drönarattackerna och hävdar att de kränker landets suveränitet. De senaste uppgifterna från FN:s utredning av dödsfallen i samband med drönarattackerna bekräftar detta.^{27,28} USA har satt i system att underrätta Pakistan om förestående operationer i landet, och att tolka utblivna svar som ett godkännande. Det är tveksamt om detta system är lagligt enligt folkrätten.²⁹

Även om Pakistan inte samtycker till drönarattackerna är USA:s agerande inte nödvändigtvis olagligt. Om

22 Greenfield, 2013 och Grossman 2013

23 Sudarsan, 2012 och Singer 2012

24 Alexander 2013

25 Stanford, NYU 2012: 103

26 Abbot 2013

27 Stanford, NYU 2012: 103

28 Abbot 2013

29 Intervju med Mark Klamburg

USA:s militära våld i Pakistan bedrivs i självförsvar utgör det enligt folkrätten inte en otillåten suveränitetskränkning.³⁰ USA motiverar sitt agerande som ett svar på attackerna den 11 september 2001 samt som en före-gripande åtgärd för att minska hotet.

Då ett land hänvisar till rätten till självförsvar krävs inget samtycke från det internationella samfundet för att våldsanvändandet ska vara lagligt.³¹ Det råder emellertid delade meningar kring huruvida USA i dagsläget fortfarande kan hänvisa till attackerna den 11 september 2011 för att återopara rätten till självförsvar. Folkrättsexperterna är oeniga om huruvida terror-attackerna den 11 september 2001 fortfarande kan legitimera kriget mot terrorismen. Till kritikerna hör FN:s särskilda rapportör för utomrättsliga avrättningar, Christof Heyns.³² Mark Klamberg, doktor i folkrätt vid Stockholms universitet, påpekar att rätten för självförsvar förvisso utökades efter 11 september, men att utökningen inte kan brukas hur länge som helst som grund för militärt våld i andra länder. När hotet om terror motsvarande ett angrepp från en stat inte längre framstår som överhängande kan självförsvarsrätten inte längre återoparas. Det råder stor oenighet om huruvida det

kan anses existera ett sådant överhängande hot mot USA i dag.³³

För att våldsanvändning i en väpnad konflikt ska vara förenlig med folkrätten måste konflikten vara geografiskt avgränsad till en eller flera stater. En väpnad konflikt kan inte odefinierat täcka hela världen.³⁴ Samtidigt hävdar USA att kriget mot den världsomspännande terrorismen inte är geografiskt avgränsat.

Ytterligare en aspekt av suveränitetskränkning gäller Pakistans vilja eller förmåga att på egen hand bekämpa de icke-statliga grupperna i FATA. För att USA:s operationer inte på ett folkrättsvidrigt sätt ska kränka landets suveränitet måste Pakistan visa sig ovilligt eller oförmöget att bekämpa hotet.³⁵ Vid flera tillfällen har pakistanska myndigheter visat sig oförmögna att vidta åtgärder mot de militanta grupperna. Vid andra tillfällen har landet agerat kraftfullt, ofta med förödande följder för de civila i områdena.³⁶ USA kan alltså ha skäl att bedöma Pakistan som antingen ovilligt eller oförmöget att agera mot extremisterna i FATA och kan därmed ha folkrätten på sin sida i suveränitetskränkingsfrågan.

Folkrättsexperterna är oeniga kring huruvida konflikten i Pakistan och södra Afghanistan kan klassas som en väpnad konflikt eller inte.

Olagligt dödande

Vad som avgör huruvida drönarnas dödande är lagligt är om USA:s konflikt med al-Qaida kan klassas som en väpnad konflikt. Om så är fallet råder krigets lagar, *Jus in bello*. Om så inte är fallet ska terrorbekämpning betraktas som brottsbekämpning i fredstid som regleras av det internationella regelverket om mänskliga rättigheter. Krigets lagar tillåter dödande av enskilda individer, så länge de är kombattanter. Folkrätten ställer i dessa fall inte krav på att den stridande först ska tillfångatas eller på att dödligt våld ska undvikas. Dessa krav uppstår först då kombattanter kapitulerar eller har skadats. I brottsbekämpning gäller det omvända: Dödligt våld ska undvikas in i det sista.³⁷

Folkrättsexperterna är oeniga kring huruvida konflikten i Pakistan och södra Afghanistan kan klassas som en väpnad konflikt eller inte. Inger Österdahl, professor i folkrätt vid Uppsala universitet, menar att kriget mellan USA och terrorismen inte är någon väpnad konflikt i juridisk mening.³⁸ Utifrån denna utgångspunkt

30 Ibid.

31 Ibid.

32 Stanford, NYU 2012: 106

33 Koh 2012

34 Intervju med Mark Klamberg

35 Koh 2012

36 Ibid.

37 Stanford, NYU 2012: 110-111 och

Klamberg 2012

38 Österdahl 2013

ska det dödande som drönarattackerna står för regleras av regelverket om mänskliga rättigheter, och är därmed olagligt. Mark Klamberg vid Stockholms universitet menar däremot att man på goda grunder kan hävda att det pågår en väpnad konflikt, i vart fall i Afghanistan och möjligtvis i norra Pakistan. Utifrån denna utgångspunkt kan dödande av kombattanter vara lagligt.³⁹

Även om det råder väpnad konflikt och krigets lagar gäller finns det särskilda regler för när militärt våld får användas. Här gäller principerna om *distinktion, proportionalitet och militär nödvändighet*.⁴⁰ Det har framhållits att principen om distinktion kan vara svår att följa i FATA, då kombattanterna saknar uniformer och ofta befinner sig tillsammans med civilbefolkningen, vilket kan leda till att många civila skadas eller dör.⁴¹

Den mest omdiskuterade laglighetsaspekten i drönarattackernas dödande gäller signaturträffarna. Målen för signaturträffarna bestäms utifrån kollektiva egenskaper och beteendemönster. Detta reser frågor kring huruvida ordentliga säkerhetsåtgärder vidtas före attackerna för att kunna ta hänsyn till principerna om framför allt proportionalitet och distinktion.⁴²

Kevin Jon Heller, associate professor vid Melbourne Law School, menar att man måste skilja på olika typer av signaturträffar. Vissa av dem är lagliga både under krigets lagar och under det internationella regelverket för mänskliga rättigheter som gäller under fredstid. För andra attacker gäller det omvända: de är olagliga under båda regelverken. Frågan om laglighet och vilket regelverk som bör appliceras bedöms från fall till fall.⁴³

Mark Klamberg ansluter sig till Hellers analys. Obamaadministrationens

“On the one hand, we have the most intimate form of violence – the targeted killing of a specific person, which in some contexts is called an assassination – while on the other hand, the least intimate of weapons.”

utgångspunkt om att alla dödade män i militär ålder i FATA räknas som kombattanter kan enligt honom leda till att olagliga signaturträffar genomförs. En kombattant ska bära vapen eller på annat vis bidra till krigsinsatsen. Att enbart tillhöra en specifik kategori, som män i en viss ålder, är inte tillräckligt. Enligt Klamberg är därmed Obamaadministrationens förhållningssätt inte förenligt med folkrätten.

43 Heller 2012

Exempel på lagliga signaturträffar kan enligt honom vara tillslag mot grupper av individer som på goda grunder kan antas vara kombattanter. Förslagsvis kan det röra sig om en attack mot en grupp individer som färdas med vapen i en bil. En sådan signaturträff kan vara laglig även om man inte har kunnat fastställa att varje individ i bilen varit en kombattant. Lagligheten i dödandet av de övriga avgörs då i stället utifrån principen om distinktion och proportionalitet.⁴⁴

Drönare som omoralisk krigföring

Den kritik som förekommer mot drönare i den internationella debatten är till stor del av moralisk natur. Den nya tekniken framställs ofta revolutionerande, då operatören befinner sig längre ifrån sitt mål än någonsin tidigare.

Det är just avståndet mellan operatör och mål/offer som är utmärkande för drönare.⁴⁵ Detta uppfattas som en oproportionerlig fördel för ena sidan.⁴⁶ Att dödandet riktar in sig på enskilda individer är en annan aspekt som kritiserats. Journalisten John Sifton uttrycker det etiska tvivel som många känner inför drönare så här:

“On the one hand, we have the most intimate form of violence – the targeted killing of a specific person,

39 Intervju med Mark Klamberg

40 Stanford, NYU 2012: 110-111

41 Ibid.

42 Ibid.

44 Intervju med Mark Klamberg

45 Sifton 2012

46 Kaag, Kreps 2012

which in some contexts is called an assassination – while on the other hand, the least intimate of weapons.”⁴⁷

Att drönanoperatörer har arbetsdagar som liknar vanliga människors sticker i ögonen. Det faktum att en drönanpilot kan ta lunchpauser ”bekvämt och hygieniskt på långt avstånd från blodet och köttslamsorna”⁴⁸ upprepas ofta av journalister som skriver om ämnet. I ett inlägg i God morgon världen hävdades det att kriget från datorskärmen ger upphov till en ”absurd” krigsföring.⁴⁹

Ytterligare en moralisk kritik bland dem som kritiserar drönanoperationerna är att avstånden riskerar att sänka trösklarna för våldsanvändande. Bedömare och forskare hävdar att det är lättare att döda en fiende på tiotusentals kilometers avstånd. Avståndet och riskfriheten bidrar till att avhumanisera offren och gör det emotionellt enklare att döda.^{50, 51}

Den kanske främsta aspekten av den moraliska kritiken rör det riktade dödandet i sig. Denna kritik skulle infinna sig även om avståndet inte fanns och om det var CIA-agenter som utförde operationerna ansikte mot ansikte med sina offer. Frågeställningen här kretsar kring vad det är som ger USA moralisk rätt att bestämma över

dödandet av enskilda individer i fjärran länder?

Att missilerna riktas mot enskilda personer, inte militära enheter, är ytterligare en faktor som kritiseras. Sedan The New York Times avslöjade att Obama har en ”dödslista” med namn på individer som är mål för attackerna har de moraliska reaktionerna varit starka.⁵²

Diskussion

Drönanrikets avigsidor

Ett av de främsta skälen till att drönanriket kritiseras är att det skördar civila liv. Siffror för Pakistan, Jemen och Somalia visar att hundratals civila dödats.

Uppskatningarna av hur stor andel av offren som består av civila varierar. Enligt de högsta beräkningarna har en femtedel av det totala antalet dödsoffer inte varit kombattanter. Även om dessa höga siffror stämmer har de civila dödsoffren i drönanriket varit ovanligt få. De senaste tjugo åren har mellan 33 och 80 procent av offren i militära konflikter globalt varit civila.⁵³ När pakistanska militären själv gick in i FATA 2008 bestod 46 procent av dödsoffren av civila.

Såväl NGO:er (icke-statliga organisationer) som källor inom den pakistanska militären medger att den stora merparten av dödade i drönan-

kriget består av militanta islamister.⁵⁴ Siffror från TBIJ visar också att precisionen i attackerna ökar. År 2008 var 28 procent av offren civila. 2011 var denna andel 16 procent.⁵⁵ Under 2012 var den totala dödsiffran civila 7 personer.⁵⁶

Enligt Obamaadministrationen är det svårt att tänka sig något fungerande militärt eller polisiärt alternativ till drönanattackerna i laglösa regioner som FATA. Gripanden av misstänkta försvaras då det saknas statliga polisstyrkor i området (FATA styrs av lokala, paramilitära miliser).⁵⁷ Tillgängliga bevis tyder på att drönanoperationer i dagsläget är den minst skadliga metod som finns när det rör sig om att identifiera terrorister och minimera antalet civila offer.⁵⁸ Jämfört med storskaliga militäroperationer är drönarnas precision betydligt bättre. En drönare kan observera målet i timmar och därmed identifiera det mer precist än vad konventionella piloter eller marktrupper förmår göra.

Ändå dödas civila, liksom dessvärre sker i all annan form av krigsföring. Det anmärkningsvärda är att man från officiellt håll inte erkänner drönanrikets civila offer, utan ihärdigt hävdar att antalet civila dödsoffer begränsas till enstaka fall.

47 Sifton 2012

48 Thureson 2012

49 Sjöström 2012

50 Ellison 2013

51 Sifton 2013

52 Becker, Shane 2012

53 Shane 2012

54 Walsh 2012 och Nawax, Shaiq 2013

55 Shane 2012

56 Walsh 2012

57 Sifton 2013 och Fair 2013

58 Shane 201

Obamaadministrationens konsekventa underdrifter eller förvrängningar av antalet dödade civila hör till drönarprogrammets mest dubiösa aspekter.

Obamaadministrationens konsekventa underdrifter eller förvrängningar av antalet dödade civila hör till drönarprogrammets mest dubiösa aspekter. Också det faktum att dödade män i militär ålder klassas som kombattanter, och därigenom inte kan räknas till de civila dödsoffren, är högst tveksamt.

En annan farhåga gäller frågan huruvida fel personer dödas i drönarkriget. Skiftet mot signaturträffar gör det enkelt att misstänka att personer som befunnit sig på fel plats vid fel tillfälle dödas av missilerna.

Givet hemligstämplingen av den officiella informationen om attackerna är det omöjligt att känna till den militära betydelsen av merparten av de mål som träffats. Samtidigt visar flera källor att al-Qaidas ledarskap tunnats ut betydligt.

I mars 2012 återstod bara två verkliga ledare i organisationen: bin Ladens efterträdare Ayman al-Zawahiri och Abu Yaha al-Libi.⁵⁹ Minst 22 av al-Qaidas 30 toppledare

har dödat i drönarattackerna,⁶⁰ och över 50 betydelsefulla al-Qaida- och talibanledare har eliminerats.⁶¹ Trots att USA:s relationer med Pakistan försämrades under 2011 dödades ett antal nyckelpersoner inom al-Qaida i drönarattacker i landet det året.

Exempelvis träffades terrornätverkets toppledare, Ilyas Kashmiri, som tros ha varit länken mellan al-Qaida och talibanerna i Pakistan, i en drönarattack 4 juni 2011.⁶²

Trots skiftet mot signaturträffar har alltså drönarprogrammet effektivt lyckats försvaga al-Qaidas ledarskap. En rimlig slutsats är att både "rätt" och "fel" personer tycks ha döats, och att direkta militära hot (som toppledare inom al-Qaida och talibanerna) försvagats avsevärt.

Oron att drönarattackerna utgör en grogrund för extremism är välgrundad. När även högt uppsatta källor inom den amerikanska militären öppet uttrycker sin oro bör kritiken tas på allvar.⁶³ Givet detta finns det emellertid ingen garanterad koppling mellan ökad extremism och drönarattacker.

2012 visade en undersökning från PEW Reserach Center att motståndet mot drönarattackerna är omfattande i Pakistan. Endast 17 procent av landets befolkning ansåg sig vara för drönarattackerna.⁶⁴ Rapporter från Jemen

visar även att al-Qaida tycks kunna hitta rekryter i förödelsen som attackerna lämnar efter sig.⁶⁵ Detta räcker emellertid inte för att konstatera att extremismen får ett uppsving till följd av drönarattackerna och att de därmed är kontraproduktiva.

Det är för tidigt att säga om drönaroperationer är lösningen. Men det är inte heller säkert att hävda att de är en del av problemet.

Är drönarkriget olagligt?

Drönarkriget beskrivs i den dagliga debatten ofta som olagligt. Det talas om att det utkämpas i ett "juridiskt

Trots skiftet mot signaturträffar har alltså drönarprogrammet effektivt lyckats försvaga al-Qaidas ledarskap.

ingenmansland"⁶⁶ och att civila dödas "illegalt"⁶⁷. Folkrättsexperternas oenighet visar emellertid att verkligheten inte är så enkel som kritikerna ger sken av.

Det finns anledning att vara orolig för att det amerikanska agerandet i drönarkriget bryter mot folkrätten. Den icke-geografiska definitionen av kriget mot terrorismen och utgångspunkten att alla dödade män i militär ålder i FATA är kombattanter bör ifrågasättas.

59 Bergen, Rowland 2012

60 Ellison, 2013

61 Grossman 2013

62 Bergen, Rowland 2012

63 Monthana 2012

64 PEW Research Center 201

65 Sudarsan 2012

66 Skogkär 2012

67 Pettersson 2012

Likväl kan attackerna på goda grunder bedömas som lagliga. Frågan "Är drönarkriget olagligt?" besvaras alltså mest sanningsenligt med ett "Det beror på". Lagligheten avgörs från fall till fall beroende på omständigheterna och vilka principer som efterföljts.

Frågan Är drönarkriget olagligt? besvaras alltså mest sanningsenligt med ett Det beror på.

Är drönarkriget moraliskt tvivelaktigt?

I drönarkriget är avståndet mellan skytt och mål längre än någonsin tidigare. Men på många sätt skiljer sig drönare inte från andra vapen och krigsmetoder som funnits länge. Obemannade beväpnade luftburna farkoster är en utveckling av tidigare vapen, snarare än en revolution inom krigföringen.⁶⁸

Beträffande oron för att drönarkriget skulle sänka trösklarna för dödligt våld saknas bevis som stärker tesen. Det finns visserligen forskning som visar att det är emotionellt lättare att döda en fiende på avstånd än i närmkamp.⁶⁹ Men drönarkriget har inte gjort dödandet enkelt. Tvärtom kommer nu rapporter om utveckling av posttraumatiskt stressyndrom bland drönaroperatörerna. Mer forskning på detta område lär följa.

68 Jacobson 2013

69 Sifton 2012

Vid en moralisk utvärdering av drönarkriget och riktat dödande kan en jämförelse med annan typ av krigföring vara på sin plats. Som framgått har krig på distans förekommit länge. Tidigare var dock distanskrigföringen avsevärt mindre precis. Ett extremt, men ändå illustrerande, exempel är bombningen av Dresden i slutet av andra världskriget. Natten till den 14 februari 1945 jämnades den östtyska staden med marken. Under en natt dödades upp till 250 000 människor, de allra flesta av dem civila.

Bombningen av Dresden upprörde många, även bland de allierade som var ansvariga för räden. Trots att aktionen var ifrågasatt representerar den emellertid krigföring så som den fortfarande bedrevs för ett par decennier sedan.

Förstörelsen av en hel stad är ett exempel på icke riktat dödande, draget till sin spets. Det är värt att ha i åtanke då riktat dödande kritiserar.

Sammanfattning

Krigsinsatser bör alltid granskas. Därför är den stora uppmärksamheten kring drönarkriget glädjande. I takt med att teknologin går framåt och nya vapen utvecklas blir granskningen särskilt viktig. Ibland går utvecklingen så fort fram att granskningen inte riktigt hinner med. Diskussionen blir då snedvriden och fokuserar på fel saker. I vissa avseenden är debatten kring drönarkriget ett exempel på detta.

USA har varit ledande i användandet av beväpnade drönare i större skala, men fler stater kommer sannolikt att följa i USA:s spår. Det är angeläget att vi tar oss an de etiska dilemman som drönarkriget aktualiserar, på basis av erfarenhet och fakta.

Ur detta perspektiv kan drönarna vara en innovation i rätt riktning – tvärt emot den bild som ofta framträder i rapporteringen kring dem.

Civila dödsoffer

Toleransen för att civila dödas i krig är i dag lägre än någonsin. Utvecklingen inom krigföringen har dock ännu inte funnit ett sätt att eliminera oavsiktliga förluster bland civilbefolkningen. Varje civilt dödsoffer är en tragedi. Strävan måste vara att varje krigsinsats ska kräva minsta möjliga antal civila offer. Ur detta perspektiv kan drönarna vara en innovation i rätt riktning – tvärt emot den bild som ofta framträder i rapporteringen kring dem.

Vad som varit verkligt anmärkningsvärt med drönarkriget är inte att civila dödas – så sker sorgligt nog i alla krig – utan att Obamaadministrationen inte erkänner dem. Administrationens officiella linje vidhåller att dess drönarprogram krävt "inga" eller "enstaka" civila liv.⁷⁰

70 Pilkington 2013

Drönare som omoralisk krigföring

Den moraliska kritiken av drönare blir mer intressant då den, i stället för de långa avstånden, fokuserar på det riktade dödandet i sig. Denna rapport menar emellertid att det riktade dödandet inte är problematiskt ur en moralisk synvinkel då de militära alternativen är mycket mer förödande för civila.

Drönare och internationell rätt

Den gängse tonen i medier är att drönarattackerna är folkrättsvidriga. Som det juridiska avsnittet i denna rapport

visat är verkligheten inte så enkel. Drönarattackerna är ibland lagliga, ibland inte.

Drönare som kontraproduktiv krigföring

Huruvida drönarattackerna stärker motivationsfaktorerna bakom militant islamism är en farhåga som är värd att ta på allvar. Även om det inte går att befästa att drönarattackerna ger upphov till ökad extremism är det viktigt att inte förbise effekterna av dem på lång sikt. Motivationsfaktorerna bakom extremism är lika viktiga

att bekämpa som extremismen i sig. Endast en långsiktig strategi lär kunna få bukt med militant islamism.

Dödas fel personer?

Urvalsmetoden bakom signaturträffarna, där mål bedöms utifrån kollektiva egenskaper, reser många frågetecken. Och utgångspunkten att alla dödade män i militär ålder är kombattanter är ohållbar. Givet hemligstämplingen av material vet allmänheten lite om dessa frågor. De hör emellertid till drönar-krigets mest problematiska aspekter och bör undersökas vidare.

FÖRFATTAREN:

Katarina Tracz är biträdande chef för Frivärld. Hon har en examen i statsvetenskap från Stockholms universitet och Sciences-Po i Paris. Katarina har läst Intelligence Units and Special Operations vid Columbia School of International and Political Affairs i New York. Hon är författare till Frivärldrapporten *Hatets vår – om intolerans mot minoriteter i Egypten efter den arabiska våren*.

REFERENSER

- Abbot, Sebastian, UN says US drones violate Pakistan's sovereignty, AP, 15 mars 2013. Hämtad via <http://www.google.com/hosted-news/ap/article/ALeqM5hOhDYIN0gHG4Dtl8ZoxsfoCIL3sQ?docId=57c08a3afc9147c8945f33f145058184>
- Alexander, David, Retired general cautions against overuse of "hated" drones, Reuters, 7 januari 2013. Hämtad via <http://www.reuters.com/article/2013/01/07/us-usa-afghanistan-mcchrysal-idUSBRE90608O20130107>
- Becker, Jo och Shane, Scott, Secret "Kill List" Proves a Test of Obama's Principles and Will, The New York Times, 29 maj 2012
- Bergen, Peter och Braun, Megan, Drone is Obama's weapon of choice, CNN, 19 september 2012. Hämtad via <http://edition.cnn.com/2012/09/05/opinion/bergen-obama-drone>
- Bergen, Peter och Rowland, Jennifer, CIA drone war in Pakistan in sharp decline, CNN, 28 mars 2012. Hämtad via <http://edition.cnn.com/2012/03/27/opinion/bergen-drone-decline/index.html>
- Bergen, Peter och Rowland, Jennifer, Drones decimating Taliban in Pakistan, CNN, 4 juli 2012. Hämtad via <http://edition.cnn.com/2012/07/03/opinion/bergen-drones-taliban-pakistan/index.html>
- Blomgren, Jan, Dödade på distans, Svenska Dagbladet, 17 mars 2013
- Ellison, Keith, Time for Congress to build a better drone policy, The Washington Post, 14 januari 2013
- Entous, Adam och Gorman, Siobhan, CIA plans Yemen Drone Strikes, The Wall Street Journal, 15 juni 2011
- Fair, Christine C., For Now, Drones are the Best Option, The New York Times, 29 januari 2013
- Greenfield, Danya, Ask Brennan: Are Drones Really Working?, The Atlantic, 16 januari 2012
- Grossman, Lev, Drone Home, The Times, februari 2013
- Heller, Kevin Jon, 'One Hell of a Killing Machine': Signature Strikes and International Law, Journal of International Criminal Justice, mars 2013. Hämtad via <http://jicj.oxfordjournals.org/content/current>
- Heller, Kevin Jon, New Article on the Legality of Signature Strikes, Opinio Juris, 31 oktober 2012. Hämtad via <http://opiniojuris.org/2012/10/30/new-article-on-legality-of-signature-strikes/>
- International Human Rights and Conflict Resolution Clinic, Stanford Law School and Global Justice Clinic, NYU School of Law, 2012, Living Under Drones- Death, Injury and Trauma to Civilians From UD Drone Practices in Pakistan, Stanford and NYU, 2012. Hämtad via <http://www.livingunderdrones.org/report>
- Jacobson, Mark R., Five myths about Obama's drone war, The Washington Post, 5 februari 2013
- Kaag, John och Kreps, Sarah, The Moral Hazard of Drones, The New York Times Opinionator, 22 juli 2012. Hämtad via <http://opinionator.blogs.nytimes.com/2012/07/22/the-moral-hazard-of-drones/>
- Khan Haq Nawaz, Hussain Shaiq, Local Pakistani officials: U.S. drone strike kills at least 6, including militant commander, The Washington Post, 3 januari 2013
- Klamberg, Mark, Utomrättslig avrättning eller legitim krigföring?, Internationella Studier, nr 4 2012
- Klamberg, Mark, intervju, 4/3 2013
- Koh, Harold Hongju, The Obama Administration and International Law speech, The Annual Meeting of the American Society of International Law Washington, DC, U.S. Department of State, 11 September 2012. Hämtat via <http://www.state.gov/s/l/releases/remarks/139119.htm>
- Monthana, Ibrahim, How Drones Help Al-Qaeda, The New York Times, 13 juni 2012
- Pettersson, Karin, Nu måste Obama välja nästa strid, Aftonbladet, 7 november 2012
- PEW Research Center, Pakistani Public Opinion Ever More Critical of the U.S., PEW Research Center Global Attitudes Project, juni 2012. Hämtad via <http://www.pewglobal.org/files/2012/06/Pew-Global-Attitudes-Project-Pakistan-Report-FINAL-Wednesday-June-27-2012.pdf>
- Pilkington, Ed, Does Obama's 'single-digit' civilian death claim stand up to scrutiny?, The Guardian, 7 februari 2013
- Raghavan, Sudarsan, When U.S. drones kill civilians, Yemen's government tries to conceal it, The Washington Post, 25 december 2012
- Sifton, John, A Brief History of Drones, The Nation, 27 februari 2012
- Singer, Peter W., Do Drones Undermine Democracy?, The New York Times, 21 januari 2012

Sjöström, Sten, Amerikansk drönarpolitik, God morgon världen, 6 december 2012. Hämtat via <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=438&artikel=5371554>

Skogkär, Mats, Krig med fjärkontroll, Sydsvenskan, 27 november 2012

Thureson, Birger, Drönare sprider död och göder terrorism, Dagen, 11 oktober 2012

Walsh, Declan, Drone War Spurs Militants to Deadly Reprisals, The New York Times, 29 december 2012

Will, George F., A case for targeted killings, The Washington Post, 7 december 2012

Österdahl, Inger, Riktat dödande är lika med mord, Upsala Nya Tidning, 22 februari 2013